

Torill Steinfeld

Norsk kanon og kanondannelse – historiske linjer, aktuelle konflikter og utfordringer

I 1991 utgav jeg en lærebok i litteraturhistorie for den norske grunnskolens ungdomstrinn. Norge hadde den gang en godkjenningsordning for lærebøker, og manus ble først nektet godkjenning. Sentrale ankepunkt var to bestemte ord. Ordet “kvensk” ble brukt i en omtale av diskrimineringen av kvenene og samene i Nord-Norge. Og i et forord “Til læreren” forekom uttrykket “den litterære kanon”. Tilbakemeldingen var at ordet “kanon” måtte fjernes; det ville ikke bli forstått. Og “kvensk” måtte erstattes med ordet “finsk”. Men etter et svar fra min side ble begge ord godkjent og boka utgitt.¹

Episoden kan minne om to forhold: at utbredelsen av begrepet kanon brukt om litteratur er et relativt nytt fenomen, og at det litteraturfaglige kanonbegreps gjennomslag henger sammen med de seinere tiårs politiske og kulturelle mobilisering av minoriteter og befolkningslag som har følt seg diskriminert. Videre at fenomenet litterær kanon forutsetter utdanningsinstitusjoner og tekststudium: “The problem of the canon is a problem of syllabus and curricu-

¹ Kvenene, dvs. etterkommere etter finsktalende innvandrere til Nord-Norge før ca 1900, fikk minoritetsstatus i 1998.

lum, the institutional forms by which works are preserved as great works".² Dessuten kan boka, sammen med Sylvi Pennes *Norske litteraturhistorie for ungdomssteget* (1991), betraktes som et varsel om det som kom med skolereformene i 1994 (videregående skole) og 1997 (grunnskolen): et massivt framstøt for å sikre norsk litteraturkanon og litteraturhistorie en sikker plass i norskundervisningen.³ I dag derimot, etter nok en skolereform i 2006 (*Kunnskapsloftet*), har norsk litteraturkanon og litteraturhistorie langt på vei mistet sin legitimitet i skolen. Dette viser seg bl.a. i de nye læreverkene. Ved universiteter og høyskoler er undervisningen på grunnnivå i nordisk- og norskfagene stadig kanonbasert og historisk orientert. Men tekstgrunnlaget innsnevres; viderekomne studenter foretrekker gjerne emner om samtidslitteratur, den historiske lesning svekkes, og det er å vente at endringen av skolefaget vil få følger for studiefaget.

Inntrykket av en kanon som skrumper eller forvitrer, understøttes av tall for bibliotekutlån og bekymring på forlagshold. Det meldes om betydelig nedgang i utlånet av verk av forfattere som Alexander Kielland, Jonas Lie, Arne Garborg, Amalie Skram, Aksel Sandemose, Sigurd Hoel og Sigrud Undset. Ibsen synes å være det store unntak fra en slik tendens.⁴ De store forlagene melder at salget av norske klassikere går tungt, igjen med unntak for Ibsen og også for Hamsun. Publikum er "foruroligende lite interessert i litte-

² Guillory, 'Canon', 1990, s. 240.

³ I årene 1991–1999/2000 solgte de to bøkene til sammen ca 80 000 eksemplarer. Jf. Pedersen, Rune, *Litteraturhistorie i ungdomsskolen*, 2000, s. 59.

⁴ Hovedbiblioteket i Oslo, Deichmann, rapporterer om følgende utlånstall i 2007 for verk av en del kanoniserte forfattere. Tall for 1996 i parentes: Henrik Wergeland: 295 (368); Alexander Kielland: 964 (1876); Jonas Lie: 452 (1178); Arne Garborg: 380 (830); Knut Hamsun: 5609 (9172); Amalie Skram: 2069 (4965); Aksel Sandemose: 311 (1058); Sigurd Hoel: 827 (1796), Cora Sandel: 628 (1810). Det store unntak er Henrik Ibsen: 6793 (2804). 'Nå vokser Wergeland'. *Aftenposten* 10.05.2008. Oppslag, *Aftenposten Kultur*, 10.05.2008.

ratur fra tidligere tider”. Av forfattere som “for noen år siden var folkekjære”, er det bare en eller to bøker som fortsatt leses; opplagene er små, og salget skjer i “mange små drypp”.⁵ Selv en forfatter som Aksel Sandemose er blitt hyllevarmer for forlaget.⁶

Det kan synes paradoksalt at samtidig som norskfaget i disse år omformes i skolen, er kanonspørsmålet høyaktuelt i norsk offentlighet. Det aktualiseres av hendelser i andre land, som lanseringen av og debatten om den danske *Kulturkanon* (2006), og av ulike tiltak i Norge. Våren 2006 fremmet Fremskrittpartiets forslag til Stortinget om en norsk kulturkanon.⁷ Året etter kåret Den norske litteraturfestivalen på Lillehammer “Den norske litterære kanon” (25 verk). *Dagbladet* arrangerte leseravstemming pr. sms om “Norges beste bok” og en “folkets kanon” i samarbeid med festivalen og Norsk rikskringkasting (10 verk).⁸ Bokklubbene kåret “tidenes beste barnebøker” i 2006 (25 verk), med etterfølgende bokserie og har dessuten en serie kalt *Verdensbiblioteket – tidenes hundre beste bøker*. Det har også kommet fagbøker som *Den norske litterære kanon 1900–1960*, redigert av Erik Bjerck-Hagen og Petter Aaslestad (2007) – den første i en planlagt serie – og *Norske litterær kanon* (2008), en artikkelsamling om Lillehammerfestivalens 25 verk. I en freidig pressemelding kalte forlaget festivalens kanon for ”en offisiell kanon” og listet opp “Voluspá” og “Snorre Sturlasson: Kongesager” (sic!) blant de “25 beste norske verkene gjennom tidene”.⁹ Forfat-

⁵ ‘På vikende front’. *Aftenposten* 28.4. 2008. (Intervju med Aschehougs avtroppende hovedkonsulent Ivar Havnevik, <http://www.aftenposten.no/kul_und/litteratur/article2395360.ece>.

⁶ ‘Selv Undset taper lesere’. Intervju med Ivar Havnevik, *Aftenposten* 28.4. 2008.

⁷ Jf. Dok. nr. 8:97 (2005-2006), ‘Forslag fra stortingsrepresentant Karin S Woldseth og Ulf Erik Knudsen om en norsk kulturkanon’ og den etterfølgende behandling i Stortinget.

⁸ ”Her er bøkene de mener alle bør lese”, *Dagbladet*, 30.5.2007.

⁹ Jf. pressemelding fra Cappelen Damm forlag: “Norsk litterær kanon”. Juryens begrunnelse ble offentliggjort på festivalens nettsted. <<http://www.littera->

terjubileer som Ibsenåret (2006) og “Wergeland 2008” og, i noen grad, også Welhavenjubileet (2007) har bidratt til økt oppmerksomhet om norsk litteraturkanon. Dessuten kan “stunts” brukes i kanondebatten. Det viste seg da Anne B. Ragde høsten 2007 brøt seg inn i det nye Litteraturhuset i Oslo og festet klistrelapper med karrikaturbilde av seg selv på Steffen Kvernelands store maleri av 35 norske samtidsforfattere. Jon Fosse var dominerende midtpunkt i bildet, men Ragde var ikke blant de utvalgte. Tilfeldighet? “Vi har valgt ut nålevende forfattere som er bosatt i Norge. Dette er hverken min, Steffen Kvernelands eller Litteraturhusets kanon, men et forsøk på å lage et tverrsnitt av norsk samtidslitteratur,” hevdet Litteraturhusets leder og overså for anledningen at Ingvar Ambjørnsen er avbildet, men ikke Cecilie Løveid.¹⁰

Den nye usikkerheten om norsk litteraturkanon innbyr til å reflektere over fenomenet kanon og spesielt den særnorske varianten, som er knapt hundre år gammel. Artikkelen skal derfor gi en grov-masket skisse av hvordan en særnorsk litteraturkanon for undervisningsformål ble etablert, hvilke normer, verdier og kulturkonflikter denne kanondannelsen bærer bud om; videre gi noen eksempler på hvordan den ble tradert og fornyet, for avslutningsvis å drøfte oppbruddet fra kanon i undervisningssektoren.

Fra nasjonallitteratur til kanon

Etableringen av en særnorsk litteraturkanon for undervisningsformål skjedde innenfor rammen av en forestilling om nasjonallitteratur som en samlende åndelig størrelse. Tar vi Christian Molbech på ordet, og det var Molbech som ifølge Flemming Conrad lanserte det tyske begrep om “Nationallitteratur” på dansk, dekker begrepet

turfestivalen.no>.

¹⁰ ‘35 forfattere skal pryde Litteraturhuset’, *Aftenposten* 5.10.2007. Ambjørnsen er bosatt i Hamburg, Løveid i København.
Jf. <http://www.aftenposten.no/kul_und/article2031141.ece>.

“Originalskrifter” på “Landets Sprog” som bidrar til å uttrykke nasjonens indre liv, er skrevet av skribenter som kan betraktes som “deres Nations aandige Repræsentanter” og “virker paa det hele Folk” via “Folkets Kierne”, dvs. “den oplyste Deel af Nationen”.¹¹ Forståelsen bekreftes av definisjonen i *Ordbog over det danske sprog*: “den del af et lands litteratur, der henvender sig til, har betydning for folket (især om digtningen (skønlitteraturen), til dels også den religiøse, filosofiske, historiske, naturvidenskabelige litteratur) [...]”.¹² Denne romantiske forståelsen ble et premiss for norskfaget i skolen fram til 1970-årene, og kom tilbake i konstruktivistisk variant som grunnlag for reformene i 1990-årene.

Utbredelsen av kanonbegrepet, brukt om litteratur, er som kjent nyere. Som Per Dahl har gjort oppmerksom på, kom det inn i amerikanske bibliografier (Modern Language Association) og litteraturfaglige oppslagsverk fra ca 1980.¹³ Men det ble brukt tidligere. Blant annet må Ernst Robert Curtius’ *Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter* (1948, engelsk oversettelse 1953) ha fremmet begrepsbruken blant litteraturforskere.¹⁴ I norsk offentlighet ble kanonbegrepet utbredt midt i 1990-årene, i forbindelse med debatten om Harold Blooms *The Western Canon* (1994, norsk oversettelse 1996) og et verk som Trond Berg Eriksens *Nordmenns nistepakke. En kritikk av den norske kanon* (1995).¹⁵ Sistnevnte bok inngikk i det norske sakprosamiljøets bestrebelse på å innlemme sakprosa i norsk litteraturkanon.

Brukt om skjønnlitteratur har kanonbegrepet erstattet betegnel-

¹¹ Molbech, Chr., ‘Almindeligt Oversyn af den danske Litteratur i Aaret 1813’, 1814, s. 77 f. Sitert etter Conrad, Flemming, *Smagen og det nationale*, 1996, s. 113 f.

¹² Jf. <<http://ordnet.dk/ods/>>.

¹³ Dahl, Per, ‘Kanon, klassikere og kritiske udgaver’, 2002, s. 79.

¹⁴ Jf. Fehrmann, Carl, *Litteraturhistorie i Europaperspektiv*, 1999, s. 119 f.

¹⁵ Harold Bloom: *Vestens litterære kanon: mesterverk i litteraturhistorien*, 1996, Bokklubbutgave 1997, gjenutgitt 2007.

ser som nasjonallitteratur, verdenslitteratur og, til dels, klassikere. Det deler med dem en antagelse om at det viser til kulturelle verdier som bør overleveres til nye slekter. Men det avviker når det kan tilsidesette klassiske fordringer om det betydelige diktverkets mønstergyldighet og tradisjonsdannende etterliv, når båndene til en nasjonal telos brytes, når intensiteten i nytolkninger og debatt får begrunne kanonisering og når kanon får inkludere samtidslitteratur, også ganske ny sådan.¹⁶ En kanon-tekst behøver med andre ord ikke å ha vært lest og gjenlest, memorert og sitert av generasjoner av lesere. Kanondiskusjoner har da også utfordret overleverte dikotomier mellom høy og lav kultur, mellom fortid og nåtid, sentrum og periferi. Mens “nasjonallitteratur” kom i en litteraturhistorisk pakke med folkeoppdragende siktemål, er vår tids oppmerksomhetssøkende kanonprosjekter orientert mot opplisting, estetisk vurdering av enkeltverk og de aktualiseringsmuligheter disse tilbyr moderne lesere. Verkene lever her og nå; derfor er de lesverdige og stadig verd både debatt og medieoppmerksomhet. Og selvsagt: plass på lese- og pensumlister. Det folkepedagogiske hensynet kan videreføres, men gjerne ut fra en forestilling om “cultural literacy”. Morsmålslitteratur forener når den bidrar til felles referanserammer for befolkningen i et land og kan virke identitetsformende, men den uttrykker ingen nasjonalkarakter.¹⁷

Dessuten er kanonbegrepet i dag et litteraturfaglig begrep. Begrepet brukes om forskjellige tekstkorpus og/eller rekker av forfat-

¹⁶ Jf. bl.a. begrunnelsene for utvelgelsen av skjønnlitteratur i *Kulturkanon* (Kbh. 2006). Nyeste verk på kanonlisten fra Lillehammer er Øyvind Rimbereids *Solaris korrigert* (2004).

¹⁷ Moderne kanonbegrunnelser kan også benytte eldre forestillinger om folkesjel, som når det i *Kulturkanon* hevdes om *Maskerade* at maskeraden har en særlig appell til “den danske sjel”, eller at Anders And “forekommer at være udpræget dansk” og er “i åndelig familie med en lang række af antihelte i dansk kultur”. *Kulturkanon*, s. 180. For omtalen av Anders And i “Børnekanon”, jf. <<http://www.kum.dk/sw34001.asp>>.

terskap: det kan omfatte både verkene og måter å omgås disse på; det kan brukes om en institusjon hvor aktører opptrer på relativt forutsigbare måter osv. I denne artikkelen anvendes et robust kanonbegrep. Det dekker “de forfatterskap eller verker som blir ansett som verdifulle i dannelsen av den nasjonale [...] identitet” og som omtales i store litteraturhistorier og er pensum i “videregående skole, høyskoler eller universitet”, samt inngår i samleverk av typen *Norges nasjonallitteratur* (1941, 1967 og 1996).¹⁸ Brukt om verk kan kanon også bety klassisk. Kanon viser til litteratur som – med Friedrich Schlegel – “cyclisch studirt werden muß”, men med den forskjell at også samtidslitteratur kan inkluderes.¹⁹

Norsk litteraturkanon som konstruksjon

I en hyppig sitert omtale av norsk litteraturhistorieskriving fra sin doktoravhandling *Fra Holberg til Nordal Brun* (1916) uttalte den norske professor Francis Bull seg om behovet for å komme fram til en sammenhengende linje i norsk litteraturhistorie, en “indre linje”. Problemet var forbindelsen gjennom foreningstiden med Danmark. Historikeren Ernst Sars hadde gjort dette for historieskrivingen. Nå var det Bulls ærend å gjøre en tilsvarende innsats for norsk litteraturhistorie. Bull skriver:

Vor tanke kræver inndeling i avsnitt, men den kræver i like høj grad at finde forbindelsen mellem dem. Av rent nationale og politiske grunner har det været nødvendig for Norge at faa klarlagt en forbindelse i vor historie, slik at det som i det ytre har dannet skarpt avgrænsede avsnitt i vort folks tilværelse, kan staa for vor tanke netop som ytre skillemerker, uten at bryte den indre linje. Man kunne fristes til at si at selv om en slik forbindelse i norsk historie ikke fantes, måtte vi konstruere den frem.

¹⁸ *Litteraturvitenskapelig leksikon*, 1997, 118 f.

¹⁹ Schlegel, Friedrich, *Literarische Notizen 1797–1801*, 1980, s. 636.

En slik tankegang var vel også et av utgangspunktene for Ernst Sars' storverk, og den sammenheng han søker i Norges historie, kan ikke overalt sies at være fundet uten filosofiske konstruksjoner, som den nøkterne historie forskning ikke helt erkjender berettigelsen til.²⁰

Bulls litteraturhistoriske prosjekt var ikke originalt. I Danmark hadde N.M. Petersen midt i det 19. århundre strevd med det han kalte den "tynde Tråd af det ægte danske", som kunne forbinde nåtiden med den fjerne nordiske fortid.²¹ Det å identifisere forfatterskap som kunne inngå i en sammenhengende nasjonallitterær rekke, var heller ikke spesielt. Det spesielle er snarere at denne nasjonallitteratur var et så ungt fenomen i Norge, og at Francis Bull var så åpen på at en sammenhengende norsk litteraturhistorie måtte bli en konstruksjon. Det samme kunne vært sagt om fenomenet norsk nasjonallitteratur.

Et par år før Bull utgav sin avhandling, i 1911, kom en ny plan for norskfaget i gymnaset. Den autoriserte for første gang en særnorsk litteraturkanon. Gjennom hele det 19. århundre hadde elevene lest både danskfødte og norskfødte forfattere, men med en gradvis nedtrapping av dansk litteratur etter 1814. Så seint som i 1898 hadde departementet nektet å godkjenne et leseverk fordi det unnlot "at medtage stykker af nyere danske forfattere".²² Men i 1911-planen ble dansk litteratur, som nå også skulle omfatte tekster av danskfødte forfattere før 1814, klassifisert som "fremmed". Den kunne leses på linje med annen fremmed litteratur hvis tiden tillot det, men ikke være eksamenspensum.

Listen over anbefalte verk, ser slik ut:

²⁰ Bull, Francis, *Fra Holberg til Nordahl Brun. Studier til norske aandshistorie*, 1916, s. 3.

²¹ Conrad, s. 305.

²² *Universitets- og skoleannaler*, 1900, s. 301. Jf. også Steinfeld, 1994.

Holberg: *Erasmus Montanus, Jeppe paa Bjerget, Jacob von Tyboe.*
 Wergeland: *Jan van Huysums Blomsterstykke, Jødinden, Den Engelske Lods.*
 Welhaven: *Norges Dæmring.*
 Camilla Collett: *Amtmandens Døtre.*
 Ibsen: *Kongsemnerne, Brand, De Unges Forbund, Samfundets Støtter.*
 Bjørnson: *Synnøve Solbakken, Sigurd Slembe, Maria Stuart, Arnljot Gelline, En Fallit.*
 Lie: *Den Fremsynte, Gaa Paa, Familien paa Gilje.*
 Kristian Elster: *Solskyer.*
 Kielland: *Skipper Worse.*²³

I tillegg skulle det leses 50 sider landsmållitteratur av Ivar Aasen, A.O. Vinje (*Storegut, Ferdaminni frå Sumaren 1860*) og Arne Garborg (*Haugtussa, Kolbotnbrev*). For norrøn litteratur fantes det et eget pensum.

Den nye særnorske kanon skulle studeres i et kulturhistorisk perspektiv: "Litteraturlæsningens oppgave er at gi eleven et saa fylldigt kjendskab som mulig til vort kulturliv i de forskjellige tider saaledes som dette aabenbarer sig i litteraturen."²⁴ Målsetningen kom til å gjelde til 1976, med mindre språklige endringer.²⁵ Normen bekreftes i et godkjenningsskriv av et nytt leseverk for norskfaget i 1907, hvor de fire "hovedforfattere" navngis: "Gjennom disse forfatterne [Bjørnson, Ibsen, Lie, Kielland] føres elevene ind i vort nationale liv og stifter bekjendtskap med vort lands natur i den mangesidige former."²⁶

²³ 'Undervisningsplan for gymnasiet', 'Norsk', 1911, s. 56.

²⁴ Op. cit. s. 53.

²⁵ Jf.: "Elevene skal få ein nokolunde rik kjennskap til kulturlivet år folket vårt, slik det kjem til syne i litteraturen i eldre og nyare tid." *Undervisningsplaner for den høgre almenskolen etter lov av 10. mai 1935.* (1959), s. 25.

²⁶ *Universitets- og Skoleannaler* 1907, s. 183, godkjenning av D.F. Knudsens lese-

Den nasjonale oppdragelsen går sammen med personlighetsdannelsen: Litteraturstudiet skal “skjærpe” elevenes “virkelighetsans, styrke deres kjærlighet til land og folk og virke paa deres viljesliv.”²⁷

Flere trekk ved den første kanonlisten for norskfaget er slående: Listen markerer en grense mot det danske, som nå er blitt “fremmed”. Fra midten av det 19. århundre hadde skolen operert med en modell der den dansk-norske felleslitteratur (før 1814) ble etterfulgt av to avdelinger for dansk og norsk litteratur etter 1814. Men heretter skal den “norske” andel av felleslitteraturen etterfølges av to varianter av norsk litteratur, på henholdsvis riksmål og landsmål. Endringen kan tolkes som en samling om det norsk-norske i årene rundt 1905. Også svensk litteratur blir regnet som fremmed.

Romanen får sitt gjennombrudd som skolelektyre. Det var selvsagt helt nødvendig. Ettersom norsk litteratur ble enerådende til eksamen, måtte prosalitteraturen oppvurderes. I dette kom norskfaget til å skille lag med svenskfaget i gymnaset, hvor en fortsatte å legge stor vekt på velforberedt høytlesning langt opp i 1950-årene; derfor så mange tekster i bunden form.²⁸

Det moderne gjennombrudds forfattere kanoniseres, men fortrinnsvis med før-moderne verk eller realistiske verk med positiv tendens. En nødvendighet det også; det var umulig å fastholde en linje departementet hadde prøvd seg på i 1886, at pensumlitteraturen skulle være publisert før 1860.²⁹ Dessuten: skolene hadde for lengst begynt å erstatte Oehlenschlägers *Hakon Jarl* med Ibsens

verk.

²⁷ ‘Undervisningsplan for gymnasiet’, 1911, s. 54.

²⁸ Prioriteringen synes å ha blitt videreført i Sverige, like til slutten av 1950-årene. Jf. Englund, Boel, *Skolens tal om litteratur*, 1997, s. 80. Så seint som i 1956 nevner “metodiska anvisningar för undervisningen i modersmålet” at tiden ikke strekker til for stillelesning i noen særlig utstrekning. Jf. Danielsson, Annica, *Tre antologier – tre verkligheter*, 1988, s. 25.

²⁹ Jf. Steinfeld, Torill, ‘Fra dansk til norsk nasjonallitteratur’, 1994.

Kongsemnerne. Det siste ble Ibsens skoledrama framfor noe, inntil *Vildanden* ble en utfordrer fra midten av århundret.

Verk som behandler norsk natur, historie og folkeliv står sterkt. Dette bekrefter en nasjonal tendens vi også kjenner fra nabolandene. Men vekten på naturskildring var antakelig særlig sterk i Norge, og likevel ikke så sterk at Hamsun og Kinck slapp gjennom, rimeligvis fordi forfatterne fortsatt var levende og produktive.

Også familiekritiske romaner anbefales. Men de aktuelle verk kunne leses som historiske; handlingen foregikk i 1830- og 40-årene.

Planen ble fulgt opp med skoleutgaver, for nå skulle det leses hele verk. Ser vi på de nye skoleutgavene som kom fra begynnelsen av århundret, kan det noteres at både *Jødinden* og *Maria Stuart* ble utelatt; begge verk utfordrer det nasjonale og protestantiske. Heller ikke *Amtmandens Døtre* kom i skoleutgave. Med ett tidlig unntak (for Oehlenschläger) ble skoleutgaver reservert for norsk litteratur. Slik ble det også i resten av århundret, bortsett fra et lite vellykket forsøk på å lansere skoleutgaver av oversatt litteratur i 1970-årene.

Sammenlikner vi fagplanen med Leif Longums oversikt over de skoleutgaver som solgte mest i tidsrommet 1900–1970, kan bildet av gymnasiets litteraturkanon nyanseres. Følgende verk kom i minst ti opplag/utgaver: Ludvig Holbergs *Erasmus Montanus* og *Jeppe paa Bierget*, Johan Herman Wessels *Kierlighed uden Strømper*, Henrik Ibsens *Peer Gynt*, *Kongsemnerne* og *En Folkefiende* og Arne Garborgs *Bondestudentar*. Dessuten utkom to utvalg med dikt av Wergeland og Welhaven.³⁰ Men et mye lest verk som Bjørnsons *Synnøve Solbakken* kom først kom i skoleutgave i 1954, ganske sikkert fordi man kunne regne med at de fleste gymnasiaster kom fra hjem hvor bondefortellingene stod i bokhyllen.

Skoleutgavene kan gi en pekepinn på hvordan norsk litteraturkanon ble utvidet og omformet fram mot 1970-årene. Det 20. år-

³⁰ Longum, Leif, 'Gjennom templets port', 1987, s. 67.

hundres forfattere kom i skoleutgaver fra 1939, dvs. verk av forfattere som Knut Hamsun, Nils Kjær, Sven Moren, Inge Krokann, Sigrid Undset, Johan Bojer, Ole R. Rølvaag, Olav Duun, Nordahl Grieg, Tarjei Vesaas, Sigurd Christiansen, Nordahl Grieg og andre. I 1939 kom også en samling *Nyere norske lyrikke i utvalg* (ved Harald Beyer). Omtrent samtidig startet utgivelsen av samfunnskritiske og naturalistiske verk fra Det moderne gjennombrudd, som Jonas Lies *Livsslaven* (1939), Alexander Kiellands *Garman og Worse* (1939) og *Gift* (1950), Ibsens *Et Dukkehjem* og *Gengangere* og Bjørnsons *Over Ævne* (I). Hamsuns *Markens grøde* kom i skoleutgave i 1939 i serien Aschehougs og Gyldendals skoleutgaver av moderne norske forfattere. Men først i årene 1961–1970 kom *Pan*, *Victoria* og *Sult* i skoleutgave. I 1970-årene utgav Pax skoleutgaver av verk av Jens Bjørneboe og Amalie Skram. I parentes bemerket kan Pax (ved Irene Engelstad) ta mye av æren for at Skrams ekteskapsromaner nå ble “gjenoppdaget”. I siste tiår har det også kommet skoleutgaver av ganske nye verk av forfattere som Herbjørg Wassmo, Bjørg Vik, Lars Saabye Christensen, Erlend Loe, Roy Jacobsen og Karin Fossum. Men skolene bruker nå i stor utstrekning billigutgaver; derfor er skoleutgavene usikre kilder til viten om skolens kanon. Gjennom hele perioden må en dessuten gå til leseverkene for å etterspore en lyrikkkanon.

Skal det konkluderes om skolens litteraturkanon for perioden 1911–1970, synes rekken av forfatternavn fra planen av 1911 å holde stand med ett unntak (Kristian Elster). Det skjer justeringer i vurderingen av verk: *Peer Gynt* blir skoledrama framfor *Brand*. *Maria Stuart* og *Jødinden* kommer ikke i skoleutgave. Det åpnes for mer samfunnskritisk litteratur og for det 20. århundres forfattere fra 1939. Fra 1935 skal det også leses noe dansk og svensk litteratur, og kravet om verklesning skjerpes. Skolens norske kanon utvides i perioden, men fornyelsen preges ikke av bemerkelsesverdige brudd. Dette inntrykk bekreftes av pensum og eksamensoppgaver for studiefaget ved universitetene.

Et sideblikk på universitetsfaget

Skolens norsklektorer ble utdannet ved Universitetet i Oslo. Fra 1946 fantes det også universitet i Bergen. Stikkprøver i studieplanene for “Modersmål med gammelnorsk” ved Universitetet i Oslo i perioden fra 1915 til 1954 bekrefter inntrykket av hvilke forfatterskap som utgjorde kjernen i den norske kanon. I 1954-planen omfattet pensum til bifag hele verk eller diktutvalg av følgende forfattere: Petter Dass, Ludvig Holberg, Johan Herman Wessel, Henrik Wergeland, Johan Sebastian Welhaven, Asbjørnssen og Moe (eventyr), Ivar Aasen, A.O. Vinje, Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson og Arne Garborg. Et verk av henholdsvis Collett, Kielland og Lie skal leses “kursorisk”, altså mindre grundig. Studentene skal dessuten ha “kjennskap til” 15 nyere forfattere, som hver skal være representert med minst “en bok eller et noenlunde fyldig utvalg av dikt eller prosa”. Blant de forfatterne det kan velges blant, er Amalie Skram, Knut Hamsun, Sigbjørn Obstfelder, Hans E. Kinck, Nils Kjør, Rasmus Løland, Sigrid Undset, Kristoffer Uppdal, Johan Falkberget, Ronald Fangen, Olaf Bull, Olav Duun, Nordahl Grieg, Cora Sandel, Sigurd Christiansen, Aksel Sandemose, Herman Wildevøy og Sigurd Hoel. Formuleringen om å ha “kjennskap til”, samt det store antall verk reflekterer at universitetet fortsatt kunne forutsette en omfattende privatlesning forut for og parallelt med studiene. Det er verd å merke seg at Ibsens *Kongsemnerne* og *Peer Gynt* er obligatorisk pensum, mens *Et Dukkehjem*, *Vildanden* og *Gengangere* skal leses kursorisk. Dette svarte til skolens prioritering.

Eksamensoppgavene til bifag og hovedfag i perioden 1936–1957 er en sikrere kilde til universitetets norske kanon enn lister over forfattere som studentene kan velge blant. Til eksamen ble det gitt både brede litteraturhistoriske oppgaver, av typen “Norsk lyrikk 1830–80, emner og motiver, form og stil” (1936 II) og oppgaver som fokuserte på forfatterskap eller verk, for eksempel “Holberg som komedieforfatter” (1946 II) eller “Grundtanker og utforming i et verk av Jonas Lie” (1950). I et par oppgaver skulle forfatterskap

sammenliknes.

En opptelling av oppgaver om forfatterskap og verk viser følgende tendens: Det gis i særklasse flest oppgaver om – i rekkefølge – Holberg, Vinje, Ibsen og Bjørnson. Deretter følger en pulje som omfatter Wergeland og Garborg, Aasen, Wessel, Welhaven, Kielland, Lie og P. Chr. Asbjørnsen. Et par forfatterskap får bare én oppgave: Johan Nordal Brun, Nils Collett Vogt, Camilla Collett, Sigrid Undset, Olav Duun og Olaf Aukrust. Det gis ingen oppgaver om Hamsun i perioden, som ventelig er.³¹ I 1950-årene må profilen karakteriseres som meget konservativ. Studenter og yngre forskere begynte da også å opponere mot Francis Bulls regime. Våren 1951 forekom, for første gang, formuleringen “gi en litterær analyse” i en eksamensoppgave, men, bemerk, “av en eller annen diktning av Bjørnstjerne Bjørnson”, altså uten vedlagt tekst.

Fra 1952 fikk nykritikken og nærlesningen et gjennombrudd i Norden under og etter Nordisk sommeruniversitets sommersesjon i Norge med etterfølgende nummer av *Samlaren*. Vel et tiår etter, i 1963, blir nærlesningen brått obligatorisk ferdighet i det norske gymnaset. Da ble det gitt diktanalyse som eksamensoppgave.³² Et par år tidligere hadde gymnasplanen av 1959 varslet en oppdatering av norskfaget. Elevene skulle lese “sentrale verk i den nyare og nyaste litteraturen som er komne i skoleutgåver” og bli orientert i “den moderne norske litteraturen”.³³ Dessuten startet forsøkene med obligatorisk 9-årig skole i 1959. Endringene i skolen medførte

³¹ Opptellingen er basert på avskrifter av eksamensoppgavene fra og med høstsemesteret 1936 til og med høstsemesteret 1956, gjort av avdøde professor Leif Longum ved Universitetet i Bergen. Dokumentene det er tatt avskrift fra, er ikke oppgitt, men det dreier seg om eksamensoppgaver til hovedfag og bifag, både vanlig eksamen og kontinuasjonseksamen.

³² Ordlyd: “Grei ut om form (rim, rytme, billedbruk), innhold og idé i ett av de to diktene som er trykte på baksida av dette arket”. Longum, Leif, ‘Eksamensoppgave som styringsmiddel’ (1978), 1998, s. 270.

³³ *Undervisningsplaner for den høgre almenskole etter lov av 10. mai 1935*, 1959, s. 39 f.

at universitetene måtte utvide norsklærerutdanningen, innføre et nytt grunnfagsstudium med tanke på den nye obligatoriske “ungdomsskolen” og ansette en rekke nye lektorer, som bidro til å fornye undervisningen på grunnnivå.³⁴

Samvirket mellom skole og universitet kan spores i en pensumjustering ved universitetene. Omfanget reduseres, og nyere forfatterskap blir obligatoriske. Dette framgår blant annet av 1964-planen for det nye grunnfaget ved Universitetet i Bergen. I tillegg til standardforfattere og standardverk som *Peer Gynt* og et “historisk skodespel” av Ibsen, altså tradisjonen fra 1911, er flere “gjennombruddsverk” nå obligatoriske: romaner av Kielland, Lie og Skram og et samtidsdrama av Ibsen. Det siste var kursorisk lesning i Oslo i 1953. Også verk av Hamsun, Kinck, Duun, Falkberget og Vesaas er obligatoriske, samt en ny utgave av *Nyere norsk lyrikk i utvalg*.³⁵ Men rammen, et litteraturhistorisk orientert studium av den nasjonale kanon, supplert med svensk og dansk litteratur og med etterfølgende spesialisering på høyere nivåer, videreføres. Norske universiteter rammes derfor ikke av Allan Bloms anklage mot amerikanske universiteter anno 1964: “The most striking fact about the contemporary university is that there is no longer any canon of the books which form their taste and information”.³⁶ Snarere tvert om. Så seint som i 1984 beskrives nordiskstudiet ved Universitetet i Oslo ganske tradisjonelt:

Morsmålsstudiet er knytt til den nasjonale og heimlege åndsarven. Det skal gje innsikt i norsk språk og litteratur frå dei eldste

³⁴ Ved Universitetet i Oslo var også ansettelsen av Daniel Haakonsen som dosent i 1953 viktig for utviklingen av litteraturstudiet. Han var sentral for innføringen av analyseoppgaven i skolen.

³⁵ *Studieplaner for norsk grunnfag, mellomfag og hovedfag*, Universitetet i Bergen, 1964 s. 25 f.

³⁶ Sitatet, fra Allan Blooms *Shakespeare's Politics* (1964, første side), er hentet fra Fehrmann, Carl, *Litteraturhistorie i Europaperspektiv*, 1999, s. 126.

tider fram til i dag, og det skal syne samanhengen mellom denne delen av kulturhistoria og den sosiale og politiske historia.³⁷

1970-årenes studentaktivisme, med krav om et utvidet litteraturbegrep, mer samfunnsperspektiv, mer teori, mer kjønnsperspektiv, mer regional litteratur, mer medietenkning og mer demokratiske lesemåter, rokket ikke ved det forhold at grunnstudiene ved universitetene fortsatte å være kanonbaserte og preget av mesterlesningstradisjonen. Derimot ble det åpnet for stor valgfrihet på høyere nivå i studiene fra 1970-årene.

Denne situasjonen vedvarer fram over århundreskiftet. Etter universitetsreformen av 2006 (*Kvalitetsreformen*) foregår den obligatoriske innføring i en kronologisk ordnet norsk litteraturkanon, satt i en litteraturhistorisk kontekst, på grunnnivå. Deretter kan studentene selv velge emner blant institusjonens tilbud. Men valgfriheten begrenses av et nytt økonomisystem, som favoriserer emner som kan tiltrekke mange studenter. Dette, sammen med ønsket om å fornye og aktualisere studiefaget, synes å favorisere valgfrie emner om nyere litteratur. I en evaluering av nordiskfaget ved universiteter og høyskoler fra 2005 bemerket komiteen at “den historiske dimensjonen av norsk litteraturforskning er hovedsakelig fokusert på tiden fra 1700-tallet til i dag. Den eldre litteraturen forskes det nesten ikke på.”³⁸ Denne tendensen er enda sterkere i studiefaget, særlig på høyere nivå. Resultatet er at universitetene i dag utdanner lektorer for skoleverket som har lest ytterst få skjønnlitterære tekster som er eldre enn fra 1830-årene. De kan dessuten nøye seg med en håndfull dikt av Wergeland og Welhaven og en novelle av Kielland og Lie i sitt grunnstudium og helt unnlåte å lese noe av forfattere som Aksel Sandemose, Nordahl Grieg eller Torborg Nedreaas. Så kan det selvsagt diskuteres om dette er en rimelig justering etter

³⁷ Sitert etter NOU 1984: 16: *Styrking av norskundervisningen i alle skoleslag*, s. 46.

³⁸ *Nordisk språk og litteratur. En evaluering av forskningen ved universitetene og utvalgte høyskoler i Norge*, 2005, s. 100.

en vel intens norsk kanonpleie det siste hundre år eller så.

1990-tallet – *cultural literacy* og “felles referanserammer”

I 1990 ble det, til overraskelse for mange elever og lærere, gitt en oppgave om *Et dukkehjem* til avgangseksamen fra grunnskolen. Elevene skulle kjenne dramaets “hovedproblemstilling”, nevne verk av Henrik Ibsen og fortelle om “andre forfattere” fra “siste halvdel av 1800-tallet”.³⁹ Oppgaven var uventet fordi grunnskolens litteraturlesning i hovedsak hadde vært opplevelses-, tema- eller sjangerorientert i 1970- og 80-årene. Litteraturhistorie hadde ikke vært obligatorisk kunnskap i grunnskolen. I videregående skole derimot var en god del av litteraturundervisningen fortsatt kanonbasert og litteraturhistorisk orientert, men, selvsagt, med økt vekt på tekstanalyse.

Eksamensoppgaven foregrep den markante rehistorisering og rekanonisering av begge skoleslags litteraturundervisning som kom med læreplanene i 1994 og 1997.

1990-årenes fagplaner reflekterer en internasjonal tendens. Den var dels knyttet til restaurative initiativ for å fremme nasjonale penser i skolen, og dels til mindre politiserte ideer om verdien av litterær kvalitet og langsom og ettertenksom lesning og, ikke minst i Norden, en revitalisering av dannelsesstenkningen. 1970-årenes anklager om dannelse som borgerlig fordom ble utfordret av et fornyet dannelsesbegrep. I tradisjonen fra Hegel og tysk nyhumanisme og under inntrykk av vår tids migrasjon, kulturmøter og kulturkonflikter fikk begrepet igjen favne om den sivilisatoriske kunst å erkjenne det fremmede i det egne/hjemlige og det egne/hjemlige i det fremmede. Men dette forutsetter reflektert viten om det egne/hjemlige – i dette tilfelle om norsk litteratur. En viktig impulsgiver for norsk skolepolitikk var også E.D. Hirsch’ *Cultural literacy* (1987), fordi

³⁹ Kopi av oppgaven i Pedersen, Rune, *Litteraturhistorie i ungdomsskolen*, 2000, vedlegg 26.

boka kunne begrunne en sosialdemokratisk tanke om at kulturelle verdier skal deles av de mange og ikke være et privilegium for de få. Samhold forutsetter “felles referanserammer”. Poengene ble spisset til av daværende undervisnings- og forskningsminister Gudmund Hernes: “For én tro, gir ett folk. Det er tankene som må løftes og uniformeres om nasjonen skal holde sammen. [...] For en nasjon er ikke et sted, men en tilstand”.⁴⁰

Læreplanen for grunnskolen (1997) fulgte opp: Lesning og litteratur er “ei samanbindande kraft i samfunnet”; en nasjons språk, litteratur og historie skaper “et fellesskap som spenner over grupper og generasjoner”; en trygg “nasjonal identitet” gir plattform for å åpne seg mot andre kulturer.⁴¹ Planen for det studieforberedende norskfaget i videregående skole (1994) krevde kunnskap om “norsk litteratur og kultur”, ”kulturtradisjonar” og “den nasjonale kulturarven” og “syn for korleis norsk kultur inngår i ein større kulturfellesskap”. Elevene skal “utvikle evna til å skjønne, oppleve og vurde-re norsk litteratur frå dei eldre tider og fram til i dag”, få innsikt i “verdiar, idear og førestillingar som er viktige for den norske veremåten, og få del i ei felles referanseramme som er grunnlaget for god kommunikasjon, felles oppleving og forståelse av kultur og samfunn.”⁴²

I begge planer ble målformuleringene fulgt opp med krav om litteraturhistorisk kunnskap og lister over norske, men også enkelte utenlandske forfattere, som kan eller “bør” være representert i tekstutvalgene. Bare Ibsen er obligatorisk forfatter. Men listene kom til å bli bestemmende for lærebokproduksjonen etter reformen. Det ble mange korte tekster av mange forfattere i de nye an-

⁴⁰ Hernes, Gudmund, *Læreboka*, 1992, s. 36. Tonen i dette trykte foredraget er også preget av at Hernes knytter an til Erich Pontoppidans katekismeforklaring fra 1736.

⁴¹ ‘Norsk’, i *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*, 1997, s.111 f..

⁴² *Læreplan for videregående skole*, ‘Norsk’, Oslo, 1993, s. 26 f.

tologiene, og læreverkene inneholdt omfattende litteraturhistoriske framstillinger, fra norrøn tid til samtiden.

I videregående skole ble listene ordnet etter periode. Det listes opp navn som Peter Dass, Dorothe Engelbrettsdatter, Ludvig Holberg, Johan Herman Wessel, Henrik Wergeland, Johan Sebastian Welhaven, Camilla Collett, Ivar Aasen, A.O. Vinje, Bjørnstjerne Bjørnson, Henrik Ibsen, Amalie Skram, Sigbjørn Obstfelder, Arne Garborg og Knut Hamsun. For det 20. århundre skal minst åtte av en rekke navngitte forfattere være representert i tekstpensum: Knut Hamsun, Sigrid Undset, Olav Duun, Johan Falkberget, Kristoffer Uppdal, Oskar Braaten, Sigurd Hoel, Cora Sandel, Aksel Sandemose, Nordahl Grieg, Herman Wildenvey, Olaf Bull, Olav Nygard, Arnulf Øverland, Rudolf Nilsen, Rolf Jacobsen, Halldis Moren Vesaas, Inger Hagerup, Aslaug Vaa, Tor Jonsson, Alf Prøysen, Tarjei Vesaas, Johan Borgen, Torborg Nedreaas, Jens Bjørneboe og Olav H. Hauge. Også Strindberg og H.C. Andersen nevnes.

Listen er lite oppsiktsvekkende. I tråd med tradisjonen fra 1911 nevnes det bare forfattere som har avsluttet sitt forfatterskap. Behandlingen av Det moderne gjennombrudd justeres igjen; Garborg og Skram nevnes, men ikke Kielland og Lie. De to siste inngår antakelig unevnt blant de “minst [...] fire andre sentrale forfatterskap” som skal leses fra tiårene 1850–1890. Men bortfallet kan vitne om en ny tendens som synes å ha holdt seg i skolen og også på universitetene og dessuten bekreftes av “Lillehammerkanon”. I denne tilsidesettes hele Det moderne gjennombrudd. At Alf Prøysen nevnes, kan også bemerkes. Her løfter planene fram en folkelig trubadur.

Læreplanene ble fulgt opp med en massiv produksjon av bindsterke nye læreverk. Et par læreverkstudier kan belyse hvordan kanoniseringen justeres. I en studie av 16 antologier for videregående skole har Bente Aamotsbakken klassifisert forfattere etter antall tekster i samtlige verk. Metoden fører til en favorisering av lyrikere, og forfattere som det leses hele verk av, kan bli borte fra listen; det-

te rammer Ibsen. Listen er likevel interessant. På de to øverste klasetrinn var følgende forfattere best representert: Wergeland, Bjørnson, Garborg, Hamsun, Arnulf Øverland, Rolf Jacobsen og Jan Erik Vold, fulgt av Holberg, Wessel, Welhaven, Aasen, Vinje, Skram, Herman Wildenvey, Johan Borgen, Halldis Moren Vesaas og Olav H. Hauge. Igjen er Kielland og Lie falt bort; det samme gjelder tidligere høyt vurderte forfattere fra mellom- og etterkrigstiden som Sigurd Hoel og Aksel Sandemose.⁴³ Bente Aamotsbakkens helhetsinntrykk er likevel at Det moderne gjennombrudds realisme fortsatt står sterkt i norsk skole, kanskje for sterkt, med tanke på de særlige vansker norsk skole står overfor når elevene skal motiveres for litteraturlesning. Resultatene for nyere litteratur er mindre interessante; her slår metoden urimelig ut i favør av lyrikere. Men for samtidslitteraturen etter 1980 kan en studie av de litteraturhistoriske omtalene i sju verk for den videregående skole gi en pekepinn: Kjell Askildsen, Lars Saabye Christensen og Jan Kjørstad er omtalt i alle verkene, mens Kjartan Fløgstad, Jon Fosse, Jostein Gaarder, Cecilie Løveid og Herbjørg Wassmo er omtalt i seks av sju verk.⁴⁴ Konklusjonen er at skolereformene i 1990-årene både virket kanontraderende og bidro til å utvide norsk kanon.

Kunnskapsløftet – 2006

Et norskfag uten Ibsen er som å ha kristendom uten å lære om Jesus, hevdet teatersjef og leder for Ibsenåret, Bentein Baardson, i et avisoppslag i 2005. Anledningen var utkastet til ny fagplan for norskfaget i den 13-årige skolen. Planforslaget nevnte ingen forfatternavn, litteraturhistorien var tilsynelatende fjernet, kulturarvbegrepet forlatt, ordet norsk forekom knapt. Heretter kan skolen “frata barn retten til å møte det beste vi har [...] våre store litterære mestere”; “Ibsen, Hamsun, Undset og Duun” kan forsvinne ut av

⁴³ Aamotsbakken, Bente, *Skolens kanon*, 2003, s. 49 f.

⁴⁴ Frisk, Eva, *Bare prosaskrivende menn?*, 2005, s. 65 f.

elevenes klasserom, advarte aviser og debattanter.⁴⁵ Enkelte viste også til Danmark, hvor man gikk motsatt vei med utredningen om *Danske litteraturs kanon* (2004). I Danmark kom det nå lister med obligatorisk forfatterskapslesning.

Etter en omfattende høringsprosess ble en justert plan gjort gjeldende fra 2006. Begrepet “kulturarv” kommer inn igjen; ordet “norsk” forekommer flere steder; den historiske dimensjon er styrket i forhold til utkastet. Det kreves at eleven skal få “orientere seg i og tolke skjønnlitteratur og sakprosa fra fortid og samtid” for å “utvikle perspektiv på teksthistoriens lange linjer, brudd og konflikter”. Videre vektlegges “norsk og nordisk språk- og tekstkultur, men med internasjonale perspektiver”. Som i 1994/97 er tanken at “trygghet i egen kultur” gir “grunnlag for utvikling av identitet, respekt for andre kulturer, aktiv samfunnsdeltaking og livslang læring”.⁴⁶ Hovedgrepet for tilnærmingen til det historiske er imidlertid komparasjon, med utgangspunkt i tema, verdier eller formelle forhold som fortelleteknikk. I forhold til tidligere planer er tekstbegrepet bredere, forholdet til andre kulturer viktigere, norskfaget skal med andre ord posisjoneres i en global verden.

Jeg kjenner ingen studier av hvordan dette følges opp i de nye læreverkene. Men inntrykket er at det nå hersker stor usikkerhet i skolen om både norskfagets tekstutvalg, målsetninger og læringsstrategier. Tallene fra PISA-undersøkelsene bidrar til usikkerheten. I 2000 var norske gutter de minst positive til fritidslesning av alle deltakergrupper i PISA, og selv om PISA 2007 vitner om en viss bedring, kan dette i stor grad skyldes bestsellere som Harry Potter-bøkene. Økt leseinteresse blant norske gutter har heller ikke ført til bedre leseferdigheter. Tvert om har de norske resultatene blitt signifikant svakere siden 2000, og andelen elever på de laveste kompe-

⁴⁵ ‘Som kristendom uten Jesus’, *Nationen* 26.1.2005.

⁴⁶ *Kunnskapsløftet*. ‘Læreplan i norsk’ (Formål med faget), s. 37.

tansenivåene har økt.⁴⁷ For skolens tekstutvalg kan denne bekymringen selvsagt invitere til ulike strategier, én er å foretrekke tekster som lettere kan stimulere leseinteressen. Det synes også å være en utbredt mening at rehistoriseringen av litteraturlesningen i 1990-årene gikk for langt. Begge forhold kan føre til skolens ansvar som kanonforvaltende institusjon svekkes i årene som kommer.

Norsk litteraturkanon under oppbrudd?

Skal det konkluderes om norsk litteraturkanons plass i norsk kulturliv og i utdannelseinstitusjonene anno 2008, er bildet mangefasettert. Bibliotekutlån, forlagenes salgstall og endringer av norskfaget i skolen og nordiskfagene ved universitetene kan tyde på at norsk litteraturkanon destabiliseres og forvitrer. Dette gjelder særlig de eldre delene av kanon og enkelte forfatterskap fra 1930- og 50-årene. Men interessen for kanonspørsmål i offentligheten og store utgivelsesprosjekter som den vitenskapelige utgaven av *Henrik Ibsens skrifter* og Aschehoug forlags nyutgivelse av Sigrid Undsets samlede verk, inkludert fire nye bind essays og artikler, kan peke i en annen retning. Eldre norsk litteratur får stadig en viss oppmerksomhet i utlandet, også utover den som kommer Ibsen og Hamsun til del.⁴⁸ Dette skjer via enkelte utgivelser, men også og ikke minst, via den forsknings- og formidlingsinnsatsen som skandinavistmiljøene står for internasjonalt. Spørsmålet om fremtiden for norsk litteraturkanon kan derfor ikke reduseres til et spørsmål om rekker av forfatterskap og verk og norsk litteraturkanon status i det norske utdanningssystemet. Resepsjon og fornyelse handler også om kontekst. I dette tilfelle betyr det blant annet å studere norsk litteratur ut fra internasjonale perspektiver og generelt åpne opp rundt norsk

⁴⁷ *Tid for tunge løft. Norske elevers kompetanse i naturfag, lesning og matematikk i PISA 2007*, s. 32.

⁴⁸ Eksempelvis er en oversettelse av Kiellands *Skipper Worse* nylig utgitt i USA av Cross-Cultural Communications.

kanon og kanondannelse.

Anvendt litteratur

Dokumenter

- 'Dok. nr. 8:97 (2005–2006). Stortinget. Forslag fra stortingsrepresentant Karin S Woldseth og Ulf Erik Knudsen om en norsk kulturkanon'. <<http://www.stortinget.no/dok8/dok8-200506-097.html>>
- 'Morsmål med gammelnorsk'. Avskrift av eksamensoppgaver gitt ved Universitetet i Oslo 1936–57. I Leiv Longums etterlatte papirer.
- 'Norsk litterær kanon'. Pressemelding fra Cappelen Damm.

Fag- og studieplaner og offentlige utredninger

- Dansk litteraturs kanon. Rapport fra kanonutvalget.* Kbh.: Undervisningsministeriet, 2004. <<http://pub.uvm.dk/2004/kanon/>>
- Studieplaner for "morsmål med gammelnorsk", Universitetet i Oslo, 1915, 1920, 1930, 1934, 1939, 1946, 1949. Alle i utgaver av *Reglement for sproglig-historisk embetseksamen*.
- Studieplan for morsmål med gammelnorsk.* Utarbeidet av det historisk-filosofiske fakultet. Godkjent av Det akademiske kollegium den 2. oktober 1953. Oslo, 1954.
- Studieplaner for norske grunnfag, mellomfag og hovedfag,* Universitetet i Bergen, 1964.
- Styrking av norskundervisningen i alle skoleslag. Norges offentlige utredninger,* 1984:16.
- Læreplan for videregående skole. Del 2. Felles allmenne fag. 'Norsk (4-5-5).'* Oslo 1976.
- Læreplan for videregående skole. 'Norsk. Felles allment fag for alle studieretninger'*, Oslo, 1993.
- Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen,* 1997.
- 'Læreplan i norsk' (*Kunnskapsløftet*). Oslo, 2006.

‘Undervisningsplan for gymnasiet’, Norsk, i *Gymnasiet. Lov om høiere almen-skoler. Reglement for høiere almenskoler. Undervisningsplan. . Eksamensreglement*. Kra. 1911.

Undervisningsplaner for den høgre almenskole etter lov av 10. mai 1935. Oslo 1959.

Bøker, artikler o.a.

Aamotsbakken, Bente: *Skolens kanon – vår viktigste lesedannelse? En studie i kanonisering i norskfaglige antologier for videregående skole, allmennfaglig studieretning*, Tønsberg: Høgskolen i Vestfold, 2003.

Bull, Francis: *Fra Holberg til Nordal Brun. Studier til norsk aands historie*, Kristiania: Aschehoug, 1916.

Conrad, Flemming: *Smagen og det nationale. Studier i dansk litteraturhistorie-skrivning 1800–1861*, København: Museum Tusulanum forlag, 1996.

Dahl, Per: ‘Kanon, klassikere og kritiske udgaver’, i Lars Burman og Barbro Ståhle Sjönell (red.), *Text och tradition. Om textedering och kanon-bildning*, Stockholm: Svenska vitterhetssamfundet, 2002, s. 77–100. (Nordiskt Nätverk för Editionsfilologer, Skrifter, nr. 4.)

Danielsson, Annica: *Tre antologier – tre verkéligheter*, Lund: Studentlitteratur, 1988.

Englund, Boel: *Skolens tal om litteratur. Om gymnasieskolans litteraturstudium och dess plats i ett kulturellt återskapande*, Stockholm: HLS Förlag, 1997.

Fehrmann, Carl: *Litteraturhistorie i Europaperspektiv*, Lund: Absalon, 1999.

Frisk, Eva: *Bare prosaskrivende menn? En studie av kanoniseringstendenser i framstillingen av samtidslitteraturen i skolens norsklærerverk*. Masteroppgave i nordiskdidaktikk, Universitetet i Oslo, 2005.

Guillory, John: ‘Canon’, i Frank Lentricchia & Thomas McMaughlin (red.). *Critical Terms for Literary Study*, Chicago & London: The University of Chicago Press, 1990, s. 233–249.

Hernes, Gudmund: ‘Læreboka – fra godkjenning til forskning’, i *Fra godkjenning til forskning*. Seminarrapport. Oslo: Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, 1992, s. 35–51.

Kulturkanon. København: Politiken forlag, 2006.

Litteraturvitenskapelig leksikon. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1997.

Longum, Leif: ‘“Gjennom templets port”’. Norske skoleutgaver og litteraturundervisningen 1900–1970’, i *Norsk litterær årbok* s. 63–82. Oslo:

- Det norske samlaget, 1987.
- Longum Leif: 'Eksamensoppgaver som styringsmiddel. En liten historikk omkring omleggingen av de litterære artiumsstilene etter 1963' (1978), i *På fallrepet. Artikler, essays, innlegg 1962–1997*. Bergen: Nordisk institutt, 1998.
- 'Nå vokser Wergeland', *Aftenposten* 10.05.2008.
- Ordbog over det danske sprog*.
- Nordisk språk og litteratur. En evaluering av forskningen ved universitetene og utvalgte høyskoler i Norge*, Oslo: Norges Forskningsråd, 2005.
- Pedersen, Rune: *Litteraturhistorie i ungdomsskolen. Norskplanene og lærebøkene i et historisk perspektiv*. Hovedoppgave i norskdidaktikk. Oslo: Universitetet i Oslo 2000.
- Schlegel, Friedrich: *Literarische Notizen 1797–1801*, ed. Hans Eichner, Frankfurt am Main: Ullstein Materialien, 1980.
- 'Som kristendom uten Jesus', *Nationen* 26.1. 2005.
- Tid for tunge løft. Norske elevers kompetanse i naturfag, lesning og matematikk i PISA 2007*.
- '35 forfattere skal pryde Litteraturhuset', *Aftenposten* 5.10. 2007.
- Universitets- og Skoleannaler* 1907.
- Steinfeld, Torill: 'Fra dansk til norsk nasjonallitteratur. Dansk litteratur i det 19. århundres norske skole', i Sigurd Aa. Arnes (red.), *Laserne. Studier i den danske-norske felleslitteratur etter 1814*, Oslo: Aschehoug, 1994.
- Steinfeld, Torill: "'En utpreget praktisk affære'". Skoleutgaven som klassikertekst', i *Læsemåder. Udgavetyper og målgrupper*. København: C.A. Reitzel, 2005, s. 124–153.
- Steinfeld, Torill: 'Litteraturhistorie i norskfaget – historiske linjer og aktuelle perspektiver', i Nicolaysen, Bjørn Kvalsvik og Laila Aase (red.), *Kulturmøte i tekstar. Litteraturredidaktiske perspektiv*, Oslo: Det Norske Samlaget, 2005, s. 51–72.
- Østenstad, Inger: 'Kanskje gir ingen kanon. Om årets litterære kanoner og kanoniserere', i *Prosa* nr 6, 2007.